

op het artikel van HOOGERWERF *et al.* (1998) over het heidebeheer op de Hamert, verschenen in dit tijdschrift. Hierin wordt onder andere veel aandacht besteed aan de in het heidelandschap levende amfibieën en reptielen. Deze fauna-groepen zijn op de Hamert in het verleden vanuit Nijmegen intensief bestudeerd, van 1964-1984. In deze periode vond de gestage aftakeling van het heidelandschap plaats, die wat betreft de herpetofauna van de heide aanvankelijk overigens nauwelijks ernstige gevolgen had. Tot ver in de tachtiger jaren kwamen op de Hamertse heide dichtheden van meer dan 100 Zandhagedissen en Levendbarende hagedissen per hectare voor (STRIJBOSCH & CREEMERS, 1988), terwijl toen ook de Gladde slang en de Hazelworm dagelijkse verschijningen waren. Na het inzetten van het in de beginfase grove herstelbeheer van de heidevegetatie verging het deze dieren minder goed. Tijdens een kortere studie in 1993 bleek op de toen nog voor reptielen te sterk begraasde open heide de Gladde slang geheel verdwenen, was de Levendbarende hagedis totaal verbannen naar de oevers van de aanwezige vennen en verbleef de Zandhagedis nog slechts in lage dichtheden op enkele min of meer buiten het rigoureuze beheer gebleven hoekjes en bosranden. Op de open heide konden slechts hier en daar enkele juveniele Zandhagedisjes, Heikikkervisjes en Rugstreeppadjes gevonden worden. De tempering van de begrazingsdruk in de jaren daarna blijkt nu tot een flink herstel van de herpetofauna geleid te hebben.

In het aangehaalde artikel wordt nog de hoop uitgesproken, dat het huidige beheer tot herstel van de heide-herpetofauna zal leiden. Dat deze hoop echter al grotendeels werkelijkheid geworden is bleek tijdens een excursie op 28 augustus van dit jaar, speciaal gericht

op het bekijken van de kansen voor de herpetofauna in het nieuw in te richten "Nationaal Park Maasduinen" (GERATS, 1998). Hierbij bezochten wij onder andere enkele oude studieterraintjes van het uitgebreide reptielenonderzoek uit het verleden. Hier kon weer een dichtheid aan Zandhagedissen geconstateerd worden, die niet onderdeed voor die van het einde van de zeventiger jaren, dat wil zeggen van zeker 100 exemplaren per hectare. Ook troffen we ondanks de geringe tijd, die we aan het zoeken van Gladde slangen konden besteden, een fors, volwassen mannetje Gladde slang aan midden in een terreingedeelte, waar deze soort vroeger volop voorkwam, maar waar zij in 1993 ondanks drie speciale en langdurige zoektochten bij ideaal weer absoluut niet gevonden kon worden. Nog niet in oude dichtheid hersteld bleek de populatie Levendbarende hagedis. Voor deze soort moet de open heide wellicht lokaal nog wat ouder worden. Wel weer volledig op oude sterkte waren de voor de heide typische amfibieënsoorten Heikikker en Rugstreeppad. Deze soorten worden meestal slechts in hun voortplantingsbiotopen bestudeerd, maar ze kunnen ook goed in hun zomerbiotopen bestudeerd worden. Wij voerden in 1985 een speciale studie hiernaar uit (ERFTEMEIJER & SCHELVOLD, 1986) en de nu in augustus waargenomen aantallen bleken absoluut niet onder te doen voor die van toen.

Een ander punt van reactie is de enkele malen in het artikel geopperde mogelijkheid om nu nog gescheiden populaties met elkaar in contact te brengen door het aanleggen van corridors, bij voorkeur op de prachtige paraboolduinen, die het gebied zo bijzonder maken. Gelukkig is op dit streven al hier en daar een voorschotje genomen, zodat we tijdens de

excursie al een enkele opengekapte duinrug konden bewonderen. Dat dit beleid zeker tot succes zal leiden durf ik te beweren op grond van de resultaten van soortgelijk beheer in een ander rivierduingebied. In het door Staatsbosbeheer beheerde natuurreserveaat "Overasseltse en Haterse Vennen", een stukje "Maasduinen" in de provincie Gelderland, worden al enkele jaren plaatselijk dennen verwijderd van een aantal van de fraaie duinruggen, waar bij deze opengevallen plekken gretig ingenomen blijken te worden door de enige daar voorkomende reptielensoort, de Levendbarende hagedis. In het tweede of derde jaar na vrijstelling verschijnt deze soort op de nieuwe plekken, waardoor dit beleid tot verbinding van de voorheen geïsoleerde leefgebieden leidt. Bij planmatig uitvoeren van dit beleid kunnen in de toekomst wellicht verbindingen ontstaan tussen de Hamert en de Bergerheide, hetgeen voor de duurzame stabiliteit van de bijzonder rijke herpetofauna van "Maasduinen" een stevig fundament betekent.

LITERATUUR

- ERFTEMEIJER, P. & R. SCHELVOLD, 1986. Voedselonderzoek aan de Heikikker (*Rana Arvalis*) en de Rugstreeppad (*Bufo calamita*) op het Landgoed de Hamert, Noord-Limburg. Verslag 265, Afdeling Dieroecologie, K. U. Nijmegen.
- GERATS, R. 1998. De Hamert, onderdeel van de Maasduinen. Natuurhistorisch Maandblad 87(9): 193.
- HOOGERWERF, G. A. OVAA & R. GERATS, 1998. Heidebeheer op de Hamert: de rol van de fauna in het verleden en in de toekomst. Natuurhistorisch Maandblad 87(9): 194-201.
- STRIJBOSCH, H. & R.C.M. CREEMERS, 1998. Comparative demography of sympatric populations of *Lacerta vivipara* and *Lacerta agilis*. Oecologia 76: 20-26.

Henk Strijbosch,

Afd. Milieukunde K.U.N.

Postbus 9010, 6500 GL Nijmegen

VERENIGINGSNIEUWS

HET GENOOTSCHAP OP WEG NAAR 2000 (27)

AUTOMATISERING

Zoals u weet is het waarnemingenarchief van het Genootschap volledig geautomatiseerd. Met het groeien van het archief wordt de verwerking van gegevens echter moeilijker. Een eerste aanwijzing daarvoor

is dat de snelheid waarmee gegevens kunnen worden opgevraagd en verwerkt aanzienlijk afneemt. Op dit moment omvat het archief meer dan 700.000 data en daarmee lijkt met de huidige hardware een eind te komen aan een praktische en efficiënte verwerking van de bestanden. Een complicerende factor hierbij is dat de ledenadministratie gebruik maakt van dezelfde apparatuur en software. Om geen dubbele administratie te hoeven

voeren is in het verleden bewust gekozen voor de optie om waarnemersbestand en ledenbestand met elkaar te integreren. Het personenbestand is derhalve zeer omvangrijk, temeer omdat ook alle auteurs van artikelen die vanaf de oprichting van het Genootschap in het Maandblad zijn geplaatst, in datzelfde bestand zijn opgenomen. Hoewel alle selecties mogelijk zijn, is de hardware daar niet op ingericht en is mogelijk de

overweging op zijn plaats om de gekozen uitgangspunten opnieuw te bezien.

Een zeer belangrijk knelpunt is dat de invoering van data stagneert. De databank moet immers beschouwd worden als het kapitaal van de vereniging waar leden en andere belanghebbenden uit kunnen putten. Data, in welke vorm dan ook, zijn het uitgangspunt van alle onderzoek. En met name gegevens die in het verleden zijn verzameld, zijn zo mogelijk nog belangrijker omdat zij het referentiekader vormen voor de natuurontwikkeling in de toekomst. De stagnatie heeft voor een deel te maken met de beschikbare menskracht, maar nog meer met het praktische feit dat er niet voldoende geschikte terminals zijn die kunnen worden gebruikt voor de invoer van gegevens. Kortom de huidige computerconfiguratie voldoet niet meer aan de wensen en eisen van deze tijd.

Daarbij in het achterhoofd hebbend dat het Genootschap een van de eerste verenigingen was die overstapte op geautomatiseerde bestanden, is het duidelijk dat er op korte termijn iets moest gebeuren om leden en "klan-

ten" die service te kunnen bieden die ze van een moderne vereniging verwachten. Het bestuur ging derhalve op zoek naar financiële middelen om een en ander te kunnen bekostigen. Dankzij een forse financiële steun van het Prins Bernardfonds kan ik u nu berichten dat binnenkort alle apparatuur op de Genootschapskamer in het Natuurhistorisch Museum in Maastricht wordt vervangen door een modern netwerk dat geheel voldoet aan de wensen van de vereniging.

Door de medewerking van de gemeente Maastricht wordt het netwerk afgestemd op de configuratie die reeds in het museum aanwezig is, hiermee eens te meer de nauwe samenwerking tussen Genootschap en Museum onderstrepend.

Met oprechte dank aan het Prins Bernhardfonds heeft het Genootschap weer een stap voorwaarts gezet, een nieuwe stap richting 2000, zodat we in ieder geval op automatiseringsgebied met een gerust hart de overgang naar het nieuwe millennium kunnen maken.

A. Lenders, voorzitter

VERKOPEN VIA HET "WINKELTJE"

Sinds 1995 heeft het Natuurhistorisch Genootschap een verkoopplek op het Genootschapskantoor in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. Een deel van de publicaties die het Natuurhistorisch Genootschap heeft uitgebracht, waarbij de allernieuwste meteen op voorraad, zijn hier ter plekke te bekijken en uiteraard te koop. Er moet wel bij vermeld worden dat deze voorraad meestal maar heel klein is. De bulk bevindt zich altijd in Melick bij het publicatiebureau. (zie adres in het colofon) Daarom is het goed om van te voren even te bellen (043-3213671) om te informeren of een bepaalde publicatie voorradig is. Mensen die in de gelegenheid zijn om langs te komen, bieden wij deze unieke mogelijkheid. Deze publicaties kunnen tegen aantrekkelijke ledenprijzen verkregen worden en contant betaald worden bij Roel Steverink. De heer Steverink is voor verkoop aanwezig op werkdagen tussen 10.00 en 12.30 uur en tussen 13.30 uur en 17.00 uur.

R. Steverink

KORTE MEDEDELINGEN

UITBREIDING MEERKIKKER TEN KOSTE VAN MIDDELSTE GROENE KIKKER EN POELKIKKER?

In het meinumnummer van Elaphe viel me een artikel op van Daniel Hofer-Polit dat was gewijd aan de gevolgen van de introductie van de Meerkikker (*Rana ridibunda*) in Zwitserland. Omdat ook in onze provincie een toename kan worden geconstateerd van de Meerkikker

lijkt het me aardig om u kennis te laten nemen van de Zwitserse bevindingen.

Tijdens het vierde Schweizer-Herpetologen colloquium in december 1997 werden de resultaten gepresenteerd van een onderzoek uitgevoerd door het Natuurhistorisch Museum in Genève waaruit bleek dat de oorspronkelijk algemeen voorkomende Poelkikker (*Rana lessonae*) en Middelste groene kikker (*Rana klepton esculenta*) in het hele kanton Genève wa-

ren uitgestorven. Ook in de aangrenzende kantons Waadt en Wallis werden beide "soorten" nauwelijks nog waargenomen.

Als oorzaak van het verdwijnen van de inheemse soorten wordt de introductie van de Meerkikker genoemd. Inmiddels komen er van deze soort naar schatting enkele honderdduizenden voor in het westen van Zwitserland. De Meerkikker is zover bekend niet inheems in Zwitserland. Sinds het begin van de zestiger jaren is de Meerkikker voor consumptie-doeleinden met tonnen tegelijk ingevoerd en massaal ontsnapt. Hoewel er tegenwoordig vooral bevroren kikkerbiljetjes worden geïmporteerd (150.957 kg in 1995) was de aanvoer van levende dieren in datzelfde jaar altijd nog zo'n 67.803 kg. De Zwitserse biologen zitten in elk geval met de handen in het haar. De invloed van de Meerkikker op de andere soorten inheemse amfibieën is desastreus en op geen enkele wijze vergelijkbaar met het optreden van effecten bij introducties van andere exoten zoals Marterhond, Wasbeer of Grondeekhoorn. Er is volop discussie over de bestrijding van de Meerkikker

De Meerkikker (Diemen, 1991) is in de laaggelegen delen van Nederland een vrij algemene soort; op de hogere zandgronden in Zuid- en Oost-Nederland komt het dier van oorsprong niet voor.